

Миливоје ИКОНИЋ
судија Привредног суда у Београду

ОДГОВОРНОСТ ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА ЗА ПРИВРЕДНЕ ПРЕСТУПЕ

Резиме

У Србији је у последњих неколико година донет велики број закона који предвиђају одговорности правних и њима одговорних лица за привредне преступе. Такође, и у исто време је донет и Закон о одговорности правних лица за кривична дела. Међу њим, и поред доношења бројних пројеката из области привредног казненог законодавства, у Србији и даље важи стари Закон о привредним преступима.

У овом чланку аутор разматра степен неусаглашености казnenих одредаба бројних нових закона са Законом о привредним преступима. На крају се закључује да постоји очигледна потреба за доношењем новог закона који би прецизније уредио материју привредних преступа.

Кључне речи: *привредни преступи, Закон о привредним преступима, правно лице, одговорно лице.*

I Уводно разматрање

Привредно-преступно или привредно-казнено право представља посебни, специфични део казненог права наше земље. Његов се посебни значај огледа у великом броју закона који у својим казnenим одредбама прописују привредне преступе којима се на најразличитије начине повређују правила о привредном или финансијском пословању.

Кривично-правна заштита у области привредних друштвених односа, везана је за одређени привредни систем, па су зато битне промене привредног система биле праћене и одговарајућим изменама у систему привредних деликата и кривично-правној заштити од тих деликата. Тако, претечу привредно-преступног законодавства представљају одредбе о кривичној одговорности правних лица (Закон о кривичним делима против народа и државе и Закон о сузбијању недопуштене шпекулације и привредне саботаже, оба од 1946. године и Кривични законик од 1947. године) а установљење привредних преступа као посебне врсте деликата у нашем казненом систему, рачуна се од доношења првог Закона о привредним преступима 1960. године, иако је израз „привредни преступ“ као назив за нову категорију деликата, први пут употребљен у Закону о привредним судовима из 1954. године. Дакле, можемо констатовати да одговорност правних и одговорних лица за привредне преступе у правном систему Републике Србије постоји више од 50 година, чиме је привреднопреступна одговорност показала оправданост свога постојања.

У погледу приговора о основаности постајања привредних преступа, треба рећи да је егзистенција ових деликата у нашем правном систему и даље неопходна. Промене које су се догодиле последњих година у нашој земљи у сферама друштвено-политичких, економских, социјалних, правних и финансијских односа, праћене су и новим појавним облицима и видовима општег, а нарочито привредног криминалитета, те је значај утврђивања привредно-преступне одговорности данас, још више изражен, посебно када се све чешће појављују физичка лица, оличена у правном лицу, односно када правно лице као субјект привредног живота и као субјект привредног преступа, чини само једно лице-власник привредног субјекта.

Дилеме у правној теорији и стручној јавности, да ли привредне преступе као врсту кажњивих дела задржати и даље, нарочито се актуелизовало током поступка доношења Закона о одговорности правних лица за кривична дела (*Сл. гласник РС*, бр. 97/2008). Наиме, прихватајући Препоруке чланица Европске уније, наша земља је ратификовала Кривичноправну конвенцију о корупцији, која је прописивала обавезу чланица Савета Европе да у својим законодавствима угради и основе одговорности правних лица за кривична дела. Тако је и Република Србија крајем 2008. године, као последња република из бивше СФРЈ донела свој Закон о одговорности правних лица за кривична дела. Уношење одговорности правних лица за кривична дела у законодавству Србије, само је наставак већ успостављене одговорности правних лица за привредне преступе, јер се основ одговорности заснива на истоветним решењима као и у Закону о привредним преступима, с тим што се овим законом

уређују услови одговорности правних лица за кривична дела из посебног дела Кривичног законика и других закона и тек примена овог закона у пракси може дати одговор на питање да ли су све три одговорности кривична, преступна и прекршајна за правна лица оправдане или не.

Имајући у виду да је Народна скупштина Републике Србије донела у току 2008. и нарочито 2009. године, велики број закона у поступку усаглашавања прописа Републике Србије са прописима Европске уније који предвиђају одговорност правних и одговорних лица за привредне преступе или је чак донела законе који до сада нису постојали у правном систему, а предвиђају привредне преступе, озбиљан проблем ће представљати околност да није донет нови Закон о привредним преступима. Уставни основ за доношење Закона о привредним преступима садржан је у члану 97 тачки 11 Устава Републике Србије, по коме Република Србија уређује и обезбеђује контролу законитости располагања средствима правних лица, као и у тачки 17 наведеног члана Устава по коме Република Србија уређује и обезбеђује и друге односе од интереса за Републику Србију.

II Разлози за доношење новог Закона о привредним преступима

Закон о привредним преступима (*Службени листи СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77, 14/85, 74/87, 57/89, 3/90, *Службени листи СРЈ*, бр. 27/92, 24/94, 28/96, 64/01 и *Службени листник РС*, бр. 101/05) који је донет 1977. године, је био у складу са тада важећим друштвеним околностима, уставним принципима и кривичним законодавством. Тим законом се уређују општи услови и начела за изрицање санкција за привредне преступе, систем санкција, као и поступак у коме се утврђује одговорност и изричу санкције учиниоцима привредних преступа. Поступак за привредне преступе се ослања на кривични поступак, изузев у оним сегментима који су у вези са специфичностима правних лица као окривљених, за које Закон о привредним преступима даје другачија, адекватнија решења.

У међувремену, престао је да важи Закон о кривичном поступку чије су се одредбе сходно примењивале на поступак за привредне преступе, а донет је Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку (*Сл. листник РС*, бр. 72/2009) који садржи и одредбе које су од утицаја на привреднопреступни поступак. У том смислу решења у Закону о привредним преступима усклађују се са прописом чије се одредбе сходно примењују, што захтева доношење новог закона о привредним преступима.

Истовремено, чланом 16 важећег Закона о привредним преступима предвиђено је да се и одређене одредбе Кривичног закона СФРЈ, тј. Основног кривичног закона (*Службени лист СФРЈ*, бр. 44/76, 46/77, 34/84, 74/87, 57/98, 3/90, 45/90, 54/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 24/94, 61/01 и *Службени лист РС*, бр. 39/03) примењују сходно у материји привредних преступа (о крајњој нужди, урачунљивости, умишљају и нехату, о стварној и правној заблуди, о покушају, саучесништву и о начину, времену и месту извршења кривичног дела). Одредбе Кривичног закона СФРЈ, тј. Основног кривичног закона престале су да важе ступањем на снагу Кривичног законика (*Службени лист РС*, бр. 85/05, испр. 88/05 и 107/05), односно Закона о изменама и допунама Кривичног законика (*Сл. лист РС*, бр. 72/2009), као и Закона о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција, што је још један од разлога за доношење новог закона који уређује привредне преступе.

Имајући у виду да је нацрт новог Закона о привредним преступима урађен током 2007. године, од стране Радне групе Министарства правде, на годишњем Саветовању трговинских судова Републике Србије који се сваке године у септембру одржава у Доњем Милановцу, донет је закључак да је више пута указивано на потребу да се донесе нови Закон о привредним преступима, *чиме би се обезбедили услови за ефикасан њихов истраживање и суђење у разумном року*, о чему је Министарство правде обавештавано од стране Вишег трговинског суда.

Да би се могла применити решења у појединим новим законима, *потребно је њиховим изменама донети нови Закон о привредним преступима*, а наведени закључак дана 15.9.2009. године, достављен је Министарству правде Републике Србије и председнику Врховног суда Србије.

III Материјално право

У условима када се готово потпуно мења правни систем Републике Србије у циљу усаглашавања са прописима Европске уније и када су закони које доноси Народна скупштина Републике Србије битно другачији, него што је стручна и друга јавност на то навикла, питања примене казних, а нарочито прелазних и завршних одредаба нових закона нису тако једноставна, о чему ће бити речи у наставку реферата. По правилу, ради се о новим прописима, по концепцији, садржини, па и начину кажњавања другачијим него што су то били прописи који престају да важе ступањем на снагу нових прописа.

– Закон о сиречавању прања новца и финансирању тероризма (Сл. гласник РС, бр. 20/09), прописао је привредно-преступну одговорност правних лица за 52 врсте привредних престапа са новчаним казнама за правно лице у распону од 500.000,00 до 3.000.000,00 динара, али је пропустио да пропише одредбе о кажњавању одговорних лица за наведене привредне престапе, те имајући у виду да се у поступку за привредне престапе води јединствен привредно-казнени поступак против правног и одговорног лица, те да објективна одговорност правног лица произлази из субјективне одговорности његовог одговорног лица, то се наведени закон није могао применити, због чега је Виши трговински суд указао на мањкавост закона Министарству финансија – Управи за спречавање прања новца, те су Законом о изменама и допунама овог Закона (Сл. гласник РС, бр. 72/2009), допуњене казнене одредбе и одредбом о одговорности одговорних лица и прописаном новчаном казном, чиме је отклоњен пропуст законодавца, али се у времену међузакона ипак радило о примени блажег закона по окривљеног што је водило обустави поступка који су били у току.

– Закон о заштити од јонизујућих зрачења и о нуклеарној сигурности (Сл. гласник РС, бр. 36/09), предвиђа у чл. 84 одговорност правних и одговорних лица за привредне престапе и прописује новчане казне у износу од 1.500.000,00 до 3.000.000,00 динара за правно лице и од 100.000,00 до 200.000,00 динара за одговорно лице. Ставом 2 истог члана закона прописано је да се за привредни престап може изрећи новчана казна у сразмери са висином учињене штете, неизвршене обавезе или вредности робе или друге ствари која је предмет привредног престапа, а највише до двадесетоструког износа учињене штете, неизвршене обавезе или вредности робе или друге ствари која је предмет привредног престапа.

За поменуту казнену одредбу закона, може се поставити питање њене усклађености са одредбама Закона о привредним преступима који у члану 17 прописује да се за привредни престап може прописати само новчана казна, а у члану 18 најмања мера новчане казне за правно лице 10.000,00 динара, а највећа 3.000.000,00 динара, односно да је најмања мера новчане казне која се може прописати за одговорно лице 2.000,00 динара, а највећа 200.000,00 динара. У ставу 2 исте одредбе ЗОПП-а, прописано је да се висина новчане казне може прописати и у сразмери са висином причињене штете, неизвршене обавезе или вредности робе или друге ствари која је предмет привредног престапа, у ком случају највећа мера новчане казне може бити до двадесетоструког износа учињене штете, неизвршене обавезе или вредности робе или друге ствари која је предмет привредног престапа.

Очигледно је да приликом доношења наведеног Закона, али и других који садрже исте одредбе о којима ће овде бити речи, законодавац није имао у виду, или ако јесте, није правилно применио наведене одредбе Закона о привредним преступима.

Дакле, није до сада постојало решење да се у истом закону новчана казна прописује на оба могућа начина, а нарочито није постојало решење да се новчана казна прописивала у ефективном одређеном износу и то императивном нормом, а да се истовремено пропише да се новчана казна може изрећи како је то наведено у ставу 2 одредбе члана 84 овог Закона. У овом случају није ни могуће изрећи ову санкцију док се вероватно путем вештачења не утврди колика је висина учињене штете, неизвршене обавезе или колика је вредност робе или друге ствари која је предмет привредног преступа, што ће имати за последицу да ће поступак свакако дуже трајати, а у ситуацији када је висина новчане казне већ прописана у ефективном износу, поставља се питање целисходности утврђивања новчане казне у смислу става 2 члана 18 Закона о привредним преступима.

– *Закон о хемикалијама (Сл. гласник РС, бр. 36/2009)*, одредбом члана 97 прописује да ће се правно лице казнити за привредни преступ новчаном казном у износу од 1.500.000,00 до 3.000.000,00 динара, ако учини неко од дела описаним у тачкама од 1 до 36, а одредбом става 2 да ће казнити и одговорно лице у правном лицу новачном казном у износу од 100.000,00 до 200.000,00 динара. И овим законом је предвиђено да се за привредни преступ може изрећи нована казна у сразмери са висином учињене штете, неизвршене обавезе или вредности робе или друге ствари која је предмет привредног преступа. Као и у претходном случају могу се поставити иста питања која ће евентуално правити дилему у примени закона.

Већи проблем ће бити прелазне и завршне одредбе овог закона. Наиме, чланом 106 закона прописано је да даном ступања на снагу овог закона престају да важе одредбе члана 51 Закона о превозу опасних материја, а које се односе на одобрење за превоз отрова преко државне границе, а чланом 107 је прописано да ступањем на снагу овог закона престаје да важи Закон о производњи и промету отровних материја, осим одредаба о разврставању и испитивању отрова које ће се примењивати само на средства на заштиту биља од стране органа надлежног за заштиту биља, до дана ступања Закона којим се уређују средства за заштиту биља. Овако формулисане законске одредбе су непрецизне, самим тим и нејасне и захтеваће пажњу у оцени шта тачно престаје да важи ступањем на снагу новог Закона, да ли привредни преступ постоји по новом Закону или не.

– *Закон о заштити ваздуха* (Сл. гласник РС, бр. 36/2009) је нови закон и у члану 79 предвиђа привредно-преступну одговорност и прописује новчане казне у износу од 1.500.000,00 до 3.000.000,00 динара за правна лица и од 100.000,00 до 200.000,00 динара за одговорна лица. Законом је такође прописана могућност изрицања новчаних казни у смислу става 2 члана 18 ЗОПП-а о чему је већ било речи.

До сада је материја заштите ваздуха била обухваћена Законом о заштити животне средине, а новим законом одредбом члана 89 је предвиђено да престају да важе одредбе којима се уређује заштита ваздуха из Закона о заштити животне средине, као и да ће се поступци покренути по одредбама Закона о заштити животне средине, окончати по одредбама тог Закона.

– *Закон о заштити природе* (Сл. гласник РС, бр. 36/2009) је такође нов закон који предвиђа привредно-преступну одговорност у члану 125 и прописује новчане казне у износу од 1.500.000,00 до 3.000.000,00 динара за правна лица и од 100.000,00 до 200.000,00 динара за одговорна лица. Законом је такође прописана могућност изрицања новчаних казни у смислу става 2 члана 18 ЗОПП-а о чему је већ било речи.

Међутим, у одредби члана 134 став 4 закона је предвиђено другачије решење, него у другим законима када су у питању започети поступци, а то је да ће поступци започети према одредбама Закона о заштити животне средине, да ће се завршити по одредбама овог закона. То ће захтевати анализу одредаба раније важећег закона и новог закона у сваком конкретном случају, почев од одредаба које дефинишу значење израза, па до саме радње привредног престаја.

– *Закон о заштити од буке у животној средини* (Сл. гласник РС, бр. 36/2009) је такође нови закон и не предвиђа привредно-преступну одговорност, а даном ступања на снагу овог Закона, престале су да важе одредбе Закона о заштити животне средине којима се уређује заштита од буке и за коју је била предвиђена привредно-преступна одговорност. То значи да се нови закон јавља као повољнији за окривљеног, што ће утицати на исход започетих поступака, који ће се завршити обуставом или ослобађајућом, односно одбијајућом пресудом.

– *Закон о заштити и одрживом коришћењу рибље фондације* (Сл. гласник РС, бр. 36/2009) је нови закон и предвиђа привредно-преступну одговорност и прописује новчане казне у износу од 1.500.000,00 до 3.000.000,00 динара за правна лица и од 100.000,00 до 200.000,00 динара за одговорна лица. Законом је превиђена могућност изрицања заштитних мера. У члану 64 закона прописано је да ступањем на снагу престаје да важи Закон о рибарству, осим одредаба које се односе на производњу

оплођене икре, рибље млађи и рибе у рибњацима. Прелазна одредба закона је описног и непрецизног карактера и може створити дилему у примени Закона, па се препоручује анализа одредаба раније важећег Закона и новог Закона у вези сваког конкретног привредног преступа.

– *Закон о ујрављању отијагом* (Сл. гласник РС, бр. 36/2009) је такође нов закон који предвиђа привредно-преступну одговорност у члану 88 и прописује новчане казне у износу од 1.500.000,00 до 3.000.000,00 динара за правна лица и од 100.000,00 до 200.000,00 динара за одговорна лица. Законом је такође прописана могућност изрицања новчаних казни у смислу става 2 члана 18 ЗОПП-а о чему је већ било речи. Законом је предвиђена могућност изрицања заштитних мера забране обављања одређене привредне делатности, односно вршења одређене дужности у одређеном року, што јесте у складу са одредбама ЗОПП-а. Прелазним одредбама, предвиђено је да ступањем на снагу овог закона престаје да важи Закон о поступању с отпадним материјама, члан 57 став 2 Закона о заштити животне средине и члан 82 став 2 Закона о лековима и медицинским средствима, те у сваком конкретном случају у вези привредног преступа по раније важећем закону, треба извршити анализу законских одредаба.

– *Закон о изменама и дојунама Закона о заштити животне средине* (Сл. гласник РС, бр. 36/2009) задржава привредно-преступну одговорност, с тим што су повећане новчане казне и то посебан минимум за правно лице са 150.000,00 динара на 1.500.000,00 динара, а за одговорно лице са 30.000,00 динара на 100.000,00 динара. Такође, прописана је и новчана казна у смислу става 2 члана 18 ЗОПП-а, о чему је већ било речи.

– *Закон о безбедности саобраћаја на путевима* (Сл. гласник РС, бр. 41/2009) у члану 325 предвиђа привредно-преступну одговорност и прописује новчане казне у износу од 300.000,00 до 2.500.000,00 динара за правно лице и од 20.000,00 до 200.000,00 динара за одговорно лице, за повреде само таксативно побројаних материјално-правних одредаба закона, дакле није описана радња извршења дела, што ће правити проблеме већ у фази сачињавања пријаве за привредни преступ, а на јавним тужиоцима је да радњу извршења привредног преступа уподобе садржини и елементима дела, односно материјалној одредби закона.

– *Закон о ошитој безбедности производа* (Сл. гласник РС, бр. 41/2009) је нови закон и није до сада постојао у правном систему, предвиђа привредно-преступну одговорност и прописује у члану 22 и 23 новчане казне од 500.000,00 односно 300.000,00 динара до 3.000.000,00 динара за правно лице, произвођача и дистрибутера, као и новчане каз-

не од 50.000,00 до 200.000,00 динара за одговорно лице у правном лицу. Овде је потребно водити рачуна о значењу израза (произвођач, дистрибутер, потрошач, други корисник као и шта је безбедан производ и сл.).

– *Закон о безбедности хране (Сл. гласник РС, бр. 41/2009)* је нови закон и није до сада постојао у правном систему, предвиђа привредно-преступну одговорност и прописује у члану 77 новчане казне од 300.000,00 динара до 3.000.000,00 динара за правно лице, и новчане казне од 50.000,00 до 200.000,00 динара за одговорно лице у правном лицу, уз могућност изрицања заштитних мера забране правном и одговорном лицу.

Даном ступања на снагу овог закона, престао је да важи Закон о здравственој исправности животних намирница и предмета опште употребе у делу који се односи на животне намирнице. Оваква законска решења стварају дилему у примени ових закона и захтеваће поређење одредаба оба закона (па и Закона о заштити потрошача) у идентификацији врсте и радње кажњивог дела, при чему и даље има места примени закона који је важио у време извршења дела.

– *Закон о ауторском и сродним правима (Сл. гласник РС, бр. 104/2009)* казним одредбама у члану 215 став 1 прописује привредне преступе и новчане казне у износу од 100.000,00 до 3.000.000,00 динара за привредно друштво или друго правно лице, у ставу 2 новчане казне у износу од 50.000,00 до 200.000,00 динара за одговорно лице, у ставу 3 да ће предмети извршења привредних преступа бити одузети и уништени, а ставом 4 да ће се пресуда којом је учиниоцу изречена казна за привредни преступ јавно објавити. У прелазним одредабама, престале су да важе одредбе из Закона о посебним овлашћењима ради ефикасне заштите права интелектуалне својине, чиме је на прецизан и потпун начин решена заштита ових права.

– *Закон о изменама и дојунама Закона о јавном информисању (Сл. гласник РС, бр. 71/2009)* у члану 14 а прописана је обавеза изрицања мере привремене обуставе делатности издавања јавног гласила у тренутку покретања поступка за привредни преступ, чланом 92 а прописана је новчана казна за привредни преступ у износу од 1.000.000,00 до 20.000.000,00 динара за оснивача јавног гласила, а за његово одговорно лице у износу од 200.000,00 до 2.000.000,00 динара, а у члану 92б прописана је новчана казна за оснивача јавног гласила у износу од 25% до 100% збира вредности укупно продатог тиража јавног гласила испорученог дистрибутерима на дан објављивања информације и вредности продатог огласног простора у том броју јавног гласила, а код електрон-

ског јавног гласила од 25% до 100% вредности огласног простора у дану у коме је емитован програм у оквиру кога је објављена информација, а ако је то урађено на насловној страни или у оквиру најавних вести информативног програма онда се збир вредности рачуна у периоду од седам дана, а за одговорна лица – оснивача и уредника прописана је новчана казна у висини од 200.000,00 до 2.000.000,00 динара.

Све наведене одредбе нису у складу са одредбама Закона о привредним преступима, јер висина прописаних новчаних казни прелази границе најмање и највише мере прописане чланом 18 Закона о привредним преступима. Такође, према члану 28 Закона о привредним преступима прописане су заштитне мере: јавног објављивања пресуде, одузимање предмета, забрана правном лицу да се бави одређеном привредном делатношћу и забрана одговорном лицу да врши одређене дужности. Заштитне мере могу се изрећи само у пресуди којом је учиниоцу изречена казна за привредни преступ. Наведену привремену меру из члана 14 а Закона о јавном информисању, не познаје Закон о привредним преступима. Но, треба рећи да је наведени Закон о изменама и допунама Закона о јавном информисању у поступку оцене пред Уставним судом.

IV Закључна оцена

Из наведеног су очигледни проблеми у примени нових закона. Тек ће судска пракса дати одговор на бројна спорна питања у примени нових закона. До тада, биће потребно анализом одредаба нових закона и закона који престају да важе ступањем на снагу нових закона, по правилу, у готово сваком конкретном случају, утврдити да ли ће опстати привредни преступ за који су окривљени оптужени. Свакако, да ће примена нових закона бити олакшана доношењем новог Закона о привредним преступима, који ускоро очекујемо.

Milivoje IKONIĆ
Judge of the Commercial Court in Belgrade

RESPONSIBILITY OF BUSINESS ORGANIZATIONS FOR COMMERCIAL OFFENCES

Summary

In last couple of years Serbia has adopted a number of new laws that partly regulate the responsibility of legal persons and responsible persons in them for commercial offences. At the same time, the new Law on the responsibility of legal persons has been adopted. However, beside number of new regulations in the field of commercial criminal law, in Serbia is still valid the old Law on commercial offences.

In this article the author explores the level of harmonization of criminal provisions in many different new laws with the Law on commercial offences. At the end, it is concluded that there is an apparent need to enact a new law in order to regulate the field of commercial offences more thoroughly.

Key words: *commercial offense, Law on commercial offences, legal person, responsible persons.*